

Μελέτη του ρόλου των μνημειακών αξιών στην ορεινή περιφερειακή ανάπτυξη με βάση παραδοσιακά γεφύρια

Μ. Γούλα, Εκπαιδευτικός Α/θμιας Εκπαίδευσης,
Κέντρο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Μακρινίτσας,
Ν. Χασάναγας, Δασολόγος, Δασαρχείο Πετρουλίου
Ταμείο Διοίκησης και Διαχείρισης Πανεπιστημιακών Δασών

Περίληψη

Στόχος της έρευνας αυτής είναι η εξέταση των ορεινών παραδοσιακών γεφυριών ως μνημείων, και συνακόλουθα, ως φορέων αντίστοιχων μνημειακών αξιών. Αυτές οι μνημειακές αξίες μπορούν να συμβάλουν στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της ορεινής υπαίθρου. Η έρευνα βασίστηκε στο μοντέλο των μνημειακών αξιών (λειτουργιών) του Riegl .,(1903), ο οποίος πρότεινε ότι σ' ένα μνημείο μπορούν να αναγνωριστούν τέσσερις αξίες (λειτουργίες): α) η ιστορική (παροχή πληροφοριών για το παρελθόν), β) η ηλικιακή (αίσθημα νοσταλγίας, που βασίζεται σε αναγνώριση στοιχείων φθοράς ή εγκατάλειψης), γ) η αισθητική (αναγνώριση στο μνημείο χαρακτηριστικών καλλιτεχνικής σημασίας, που προκαλούν συγκινήσεις), και δ) η χρηστική (έλξη επισκεπτών και ερευνητών, οργανωμένη μνημειακή αξιοποίηση, συνακόλουθη οικονομική-τουριστική ανάπτυξη, καρτ ποστάλ).

Το 2015 απαντήθηκαν 135 τυποποιημένα ερωτηματολόγια από εκπαιδευτικούς κατά τη διάρκεια οργανωμένης εκπαιδευτικής δραστηριότητας σε τέσσερα γεφύρια: Μπαλάτα, Γοργιανάδων, Καρίτσας και Ξερολύκου (περιφερειακής ενότητας Ευρυτανίας). Αποτελούσαν ένα στοχευμένο δείγμα κρίσεως. Επί των πρωτογενών δεδομένων, εφαρμόστηκε διμεταβλητή συσχέτιση Spearman. Το τεστ αυτό εφαρμόστηκε τόσο επί του συνόλου των 135 περιπτώσεων όσο και επί των επιμέρους γεφυριών με επιμερισμό του δείγματος (moderating effect). Μεταξύ των διαφόρων γεφυριών δεν παρατηρείται σημαντική διαφορά στη συνολική χρηστική αξία τους. Διαφέρουν μόνο οι επιμέρους διαστάσεις της, πράγμα που μπορεί να αποδοθεί βάσει της τοποθεσίας ή κατασκευαστικών παραμέτρων. Η αισθητική αξία φαίνεται να διαφοροποιείται πάλι βάσει της τοποθεσίας και της κατάστασής τους, αλλά και τυχόν σύνδεσής τους με τη σύγχρονη τεχνική. Η ηλικιακή τους αξία συνδέεται με την κατάστασή τους και με τις σύγχρονες ή μη κατασκευαστικές τεχνικές. Τα τέσσερα γεφύρια φαίνονται να γίνονται αντιληπτά ως ισάξια σε ηλικιακή αξία. Η έντονη ηλικιακή αξία όπως και η έντονη συντήρηση/ ανακαίνιση δεν ευνοεί απαραίτητα την ιστορική αξία. Οι τύποι (διακριτοί συνδυασμοί) συνέργειας ή μη μνημειακών αξιών που εμφανίστηκαν στα διάφορα γεφύρια, κυμαίνονται από πολύ συνεκτικές (ενιαία σύλληψη της αξίας του γεφυριού ως μνημείου) έως αρκετά κατακερματισμένη. Η συνεκτικότητα του τύπου ενός γεφυριού ως φορέα μνημειακών αξιών φαίνεται να εξαρτάται από την τοποθεσία, την κατάσταση και κατασκευή, αλλά και από τη γενικότερη εικόνα του.

Λέξεις-κλειδιά: γεφύρια, μνημειακές αξίες, ανάπτυξη, πολιτισμός, χρήση, τυπολογία

1. Εισαγωγή

Στόχος της έρευνας αυτής είναι η εξέταση των ορεινών παραδοσιακών γεφυριών ως μνημείων, και συνακόλουθα, ως φορέων αντίστοιχων μνημειακών αξιών. Αυτές οι μνημειακές αξίες μπορούν να συμβάλουν στην οικονομική και πολιτιστική ανάπτυξη της ορεινής υπαίθρου. Η έρευνα βασίστηκε στο μοντέλο των μνημειακών αξιών του Riegl (1903),

ο οποίος πρότεινε ότι σ' ένα μνημείο μπορούν να αναγνωριστούν τέσσερις αξίες (λειτουργίες): α) η ιστορική (παροχή πληροφοριών για το παρελθόν), β) η ηλικιακή (αίσθημα νοσταλγίας, που βασίζεται σε αναγνώριση στοιχείων φθοράς ή εγκατάλειψης), γ) η αισθητική (αναγνώριση στο μνημείο χαρακτηριστικών καλλιτεχνικής σημασίας, που προκαλούν συγκινήσεις), και δ) η χρηστική (έλξη επισκεπτών και ερευνητών, οργανωμένη μνημειακή αξιοποίηση, συνακόλουθη οικονομική-τουριστική ανάπτυξη, καρτ ποστάλ). Ιδίως η χρηστική αξία συνιστά εξ ορισμού οικονομική αναπτυξιακή παράμετρο που συνδέεται με τα γεφύρια ως μνημεία, ενώ οι άλλες αξίες συνιστούν παραμέτρους πολιτιστικής ανάπτυξης και προβολής των γεφυριών και των αντίστοιχων ορεινών περιοχών. Η χρηστική αξία αναμένεται εύλογα να βασίζεται σε μια τουλάχιστον από τις υπόλοιπες τρεις. Φυσικά, περιλαμβάνει και τυχόν πρακτική λειτουργικότητα του μνημείου (πχ διέλευση).

Οι Silva και Lea (2015) επικεντρώθηκαν διεισδυτικά στη σχέση μεταξύ αγροτουρισμού και εθνικής ταυτότητας στο Μεσαίωνα, χωρίς να ακολουθήσουν προσέγγιση ανάλυσης μνημειακών αξιών. Τεχνικές πτυχές των μνημείων εξετάστηκαν πολύπλευρα από πολλούς ερευνητές (Lignola και Manfredi 2010, Pascual κ.α. 2011, Pieraccini κ.α. 2014, Zvietcovich κ.α. 2015, Fernandez κ.α. 2015, Salman κ.α. 2010, Anania κ.α. 2012, Tomao κ.α. 2015). Οι Bakri κ.α. (2015) εμβάθυναν ουσιαδώς σε αξιακή ανάλυση πολιτιστικής κληρονομιάς, όμως κυρίως σε αστικό και όχι ορεινό περιβάλλον. Ενδιαφέρουσα ανάλυση προτάθηκε επίσης για ζητήματα σύλληψης και αντίληψης της πολιτιστικής κληρονομιάς, λαμβάνοντας υπόψη ψυχολογικές και ψυχιατρικές πλευρές και τη γενικότερη προσέγγιση του ευρύτερου πεδίου των Ανθρωπιστικών Σπουδών (Kaufmann 2008). Ωστόσο, δεν επικεντρώθηκε σε εξειδικευμένη εμπειρική προσέγγιση. Οι Artusson κ.α. (2016), καθώς και οι Whitney κ.α. (2013) επικεντρώθηκαν πολύπλευρα σε μνημειακά τοπία και χρήσεις γης, ενώ παράγοντες και παράμετροι «μνημειοποίησης» και μνημειακής ανάλυσης φυσικών κ.α. αντικειμένων έχουν επίσης προταθεί (Efe κ.α. 2014, Matsumoto 2013).

Η παρούσα εργασία, αν και χρησιμοποιεί την ίδια βάση εμπειρικών δεδομένων, καθώς και όμοιο θεωρητικό πλαίσιο με την εργασία των Goula και Hasanagas (2016), οδηγεί σε διαφορετικά αποτελέσματα, που είναι όχι αντίθετα, αλλά συμπληρωματικά. Ενώ η εργασία των Goula και Hasanagas (2016) παρείχε αποτελέσματα όσον αφορά την επίδραση των υπολοίπων αξιών αναλυτικά επί των διαστάσεων της χρηστικής αξίας (η οποία εκλαμβάνονταν ως βασική εξαρτημένη μεταβλητή, ήτοι παράμετρος περιφερειακής ανάπτυξης), καθώς και οι σχέσεις γενικής συνέργειας μεταξύ των μνημειακών αξιών, η παρούσα ανάλυση παρέχει σύγκριση μεταξύ γεφυριών ως προς τις μνημειακές τους αξίες και λεπτομερειακότερα αποτελέσματα συνέργειας μεταξύ των μνημειακών αξιών για κάθε γεφύρι χωριστά, ως συγκριτική τυπολογία (δηλαδή, διακριτούς συνδυασμούς αξιών).

2. Μέθοδος και υλικά

Το 2015 απαντήθηκαν 135 τυποποιημένα ερωτηματολόγια από εκπαιδευτικούς Α' και Β' βαθμιας εκπαίδευσης κατά τη διάρκεια οργανωμένης εκπαιδευτικής δραστηριότητας σε τέσσερα πέτρινα παραδοσιακά γεφύρια: Μπαλτά, Γοργιανάδων, Καρίτσας και Ξερολύκου (Ευρυτανία). Αποφασίστηκε να διανεμηθούν κατά τη συγκεκριμένη δραστηριότητα, διότι τα συγκεκριμένα γεφύρια παρουσίαζαν εμφανείς διαφορές στις μνημειακές τους αξίες, οι οποίες επέτρεπαν την εξαγωγή τυπολογίας. Το δείγμα αυτό δεν είναι τυχαίο και αντιπροσωπευτικό για το πεδίο των εκπαιδευτικών κατά την στατιστική έννοια, καθώς συμμετείχαν εκπαιδευτικοί, οι οποίοι οικειοθελώς διάλεξαν τη συγκεκριμένη δραστηριότητα. Επομένως, επρόκειτο για άτομα που, κατά έναν βαθμό τουλάχιστον, είχαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα πετρογέφυρα .. Ωστόσο, αυτό δεν αποτελεί μειονέκτημα για τη συγκεκριμένη έρευνα, καθώς στόχος της δεν είναι η γενίκευση περιγραφικών στατιστικών χαρακτηριστικών, αλλά η επαγωγική στατιστική (συσχετίσεις). Επιπλέον, καθώς οι μνημειακές αξίες συνιστούν μη φυσικές, αντιλαμβανόμενες, μεταβλητές, έπρεπε να επιλεγούν άτομα με κατά το δυνατόν

ιδιαίτερο ενδιαφέρον και προσωπικό αισθητήριο επί των αξιών αυτών. Αποτελούσαν επομένως ένα στοχευμένο δείγμα κρίσεως, απαραίτητο για το σκοπό της έρευνας. Επί των πρωτογενών δεδομένων, εφαρμόστηκε σε επίπεδο σημαντικότητας 1% και 5% διμεταβλητή συσχέτιση Spearman προς αποφυγή επίδρασης ακραίων τιμών. Το τεστ αυτό εφαρμόστηκε τόσο επί του συνόλου των 135 περιπτώσεων όσο και επί των επιμέρους γεφυριών με επιμερισμό του δείγματος (moderating effect). Βάσει του επιμερισμού αυτού προέκυψε η συγκριτική τυπολογία.

Τα πέτρινα παραδοσιακά γεφύρια απεικονίζονται στην Εικόνα 1:

	
<p>Καρίτσας (α) Έτος κατασκευής:1912, χρήση μέχρι:1965, μήκος:11,2μ, πλάτος:3 μ, ύψος:16 μ, ύψος τόξου:1,60μ, άνοιγμα τόξου:7,50μ, υψόμετρο: 560 μ, (38ο48'23.25''N, 21ο43'11.14''E)</p>	<p>Μπαλτά (δ) Έτος κατασκευής:1893, χρήση μέχρι:1993, μήκος:36 μ, πλάτος:4 μ, ύψος:17 μ, ύψος τόξου:16,20μ, άνοιγμα τόξου:18,50μ, υψόμετρο: 480 μ, (38ο46'46.19''N, 21ο40'49.94''E)</p>
	
<p>Ξερολύκου (γ) Έτος κατασκευής:1700 (κατά προσέγγιση),μοναδική χρήση στην περιοχή μέχρι:1818, μήκος:24 μ, πλάτος:2 μ, ύψος:4 μ, ύψος τόξου:3,60μ,άνοιγμα τόξου:16μ, υψόμετρο: 700 μ, (38ο53'31.57''N, 21ο46'07.71''E)</p>	<p>Γοργιανάδων (β) Έτος κατασκευής: άγνωστο, χρήση μέχρι: άγνωστο, μήκος:11μ, πλάτος:2,2 μ, ύψος:4 μ, ύψος τόξου:1,80μ, άνοιγμα τόξου:5,70μ, υψόμετρο: 730 μ (38ο53'46.60''N, 21ο46'33.64''E)</p>

Εικόνα 1. Τα τέσσερα γεφύρια της έρευνας (φωτογραφίες συγγραφέων από 2015, τεχνικά-γεωγραφικά στοιχεία: “Gefyria tis Evritanias”

<http://gefyria.blogspot.gr>, ημερομηνία: 21-1-2016)

Foto 1. The four bridges used as case study (picture made by the authors in 2015, technical-geographic information: “Gefyria tis Evritanias”

<http://gefyria.blogspot.gr>, ημερομηνία: 21-1-2016)

3. Αποτελέσματα

3.1 Συγκριτική ανάλυση αξιών

Στον πίνακα 1 παρατηρούμε ότι μεταξύ των διαφόρων γεφυριών δεν παρατηρείται σημαντική διαφορά στη συνολική χρηστική αξία τους. Ωστόσο, διαφέρουν οι επιμέρους διαστάσεις της χρηστικής αξίας. Το γεφύρι της Καρίτσας διακρίνεται ιδιαίτερα για την έλξη επισκεπτών και τον ενδιαφέρον που προκαλεί για έρευνα. Το γεφύρι των Γοργιανάδων φαίνεται να απωθεί μάλλον, παρά να έλκει επισκέπτες. Το γεφύρι του Ξερολύκου διακρίνεται για τη λειτουργία της διέλευσης, κατά την αντίληψη των επισκεπτών. Τέλος, το γεφύρι του Μπαλτά δεν διακρίνεται θετικά για κάποια ιδιαίτερη χρηστική διάσταση. Απεναντίας, κατά την αντίληψη των ερωτώμενων, φαίνεται μάλλον απωθητικό προς τους επισκέπτες, μη ελκυστικό για τουριστική κάρτα, καθώς επίσης και για έρευνα.

Τα αποτελέσματα αυτά μπορούν να εξηγηθούν από το γεγονός ότι το γεφύρι της Καρίτσας είναι χτισμένο σε εντυπωσιακό και δεσπόζον σημείο. Το γεφύρι των Γοργιανάδων είναι μικρό και ιδιαίτερος φθαρμένο. Στο σημείο που βρίσκεται φαίνεται να μην εξυπηρετεί ανάγκες διέλευσης στη σημερινή εποχή. Το γεφύρι του Ξερολύκου είναι εντυπωσιακό και σταθερό. Για τους λόγους αυτούς, θεωρείται στη συνείδηση των επισκεπτών ότι είναι ασφαλές για διέλευση ακόμη και σήμερα. Τέλος, το γεφύρι του Μπαλτά επισκιάζεται από τη σύγχρονη κατασκευαστική τεχνική και δεν είναι εμφανή επάνω του τα χαρακτηριστικά παραδοσιακού γεφυριού. Συνισταμένη όλων αυτών είναι μια γενικευμένη απαξιωτική εντύπωση στη συνείδηση των ερωτώμενων.

Πίνακας 1. Σύγκριση αντιλαμβανόμενης χρηστικής αξίας γεφυριών

Table 1. Comparison of perceived usage value of the bridges

Spearman's rho	Καρίτσας	Γοργιανάδων	Ξερολύκου	Μπαλτά
Συνολική χρηστική αξία	,129	-,167	,173	-,125
	,154	,064	,055	,167
Διέλευση	-,131	-,160	,194(*)	,113
	,137	,069	,027	,201
Έλξη επισκεπτών	,290(**)	-,208(*)	,130	-,215(*)
	,001	,018	,140	,014
Καρτ ποστάλ	,148	-,064	,137	-,214(*)
	,094	,469	,119	,015
Έρευνα	,248(**)	-,037	,097	-,304(**)
	,005	,685	,284	,001

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Στον πίνακα 2, διαφαίνεται η αισθητική αξία των εν λόγω γεφυριών. Παρατηρούμε ότι το γεφύρι του Ξερολύκου εμφανίζει μια διακεκριμένη αισθητική αξία στη συνείδηση των ερωτώμενων, πράγμα που μπορεί να αποδοθεί στην τοποθεσία όπου βρίσκεται. Τα υπόλοιπα γεφύρια, δεν διακρίνονται γενικά για την αισθητική αξία, αλλά για επιμέρους διαστάσεις αυτής. Το γεφύρι της Καρίτσας διακρίνεται για τη μοναδικότητά και την ωραιότητά του, τις λαογραφικού χαρακτήρα συγκινήσεις που προκαλεί (μύθους και δημοτικά τραγούδια), αλλά όχι για το αίσθημα ασφάλειας που εμπνέει. Ο ιδιόρρυθμος τρόπος τοποθέτησης στο απόκρημνο σημείο, μπορεί να καταστήσει κατανοητά τα παραπάνω συναισθήματα που εμπνέει.

Το γεφύρι των Γοργιανάδων δεν εμπνέει αντοχή ούτε και ασφάλεια, δεδομένης της εμφανούς εικόνας εγκατάλειψης που παρουσιάζει. Στο γεφύρι του Μπαλτά φαίνεται να μην προσδίδεται από τους ερωτώμενους μοναδικότητα ή ωραιότητα ούτε και ιδιαίτερες

λαογραφικής φύσης αξίες σχετικές με μύθους, δημοτικά τραγούδια ή γενικότερες μνήμες, αλλά απεναντίας αναγνωρίζεται η ιδιότητα της ασφάλειας. Αυτό το προφίλ εκλαμβάνεται από τους ερωτώμενους στο συγκεκριμένο γεφύρι λόγω της σύνδεσής του με σύγχρονη τεχνική.

Πίνακας 2. Σύγκριση αντιλαμβανόμενης αισθητικής αξίας γεφυριών

Table 2. Comparison of perceived aesthetic value of the bridges

Spearman's rho	Καρίτσας	Γοργιανάδων	Ξερολύκου	Μπαλτά
Συνολική αισθητική αξία	,163	-,177	,192(*)	-,171
	,075	,053	,036	,062
Μοναδικότητα	,288(**)	-,142	,050	-,203(*)
	,001	,106	,572	,020
Ωραιότητα	,267(**)	-,078	,118	-,307(**)
	,002	,373	,179	,000
Αντοχή	,066	-,375(**)	,145	,162
	,456	,000	,099	,066
Ασφάλεια	-,230(**)	-,242(**)	,229(**)	,262(**)
	,009	,005	,009	,003
Μύθοι	,271(**)	,022	-,074	-,233(**)
	,002	,807	,407	,008
Δημοτικά τραγούδια	,191(*)	-,057	,057	-,193(*)
	,030	,524	,524	,028
Μνήμες	,088	,003	,170	-,245(**)
	,331	,970	,059	,006

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Στον πίνακα 3, φαίνεται το γεφύρι των Γοργιανάδων να διακρίνεται για την ηλικιακή του αξία, ενώ το γεφύρι του Μπαλτά για τη σύνδεσή του με σύγχρονες κατασκευαστικές τεχνικές. Λεπτομερειακότερα, το γεφύρι της Καρίτσας διακρίνεται για τη συντήρησή του, των Γοργιανάδων για την εγκατάλειψη, τη φθορά, αλλά και την προσπάθεια συντήρησης. Το γεφύρι του Ξερολύκου απλώς δεν δημιουργεί εντύπωση εγκατάλειψης, δεδομένης της σαφούς μορφής του και της ανυπαρξίας αναρριχόμενης βλάστησης (σε αντίθεση με το γεφύρι των Γοργιανάδων).

Πίνακας 3. Σύγκριση αντιλαμβανόμενης ηλικιακής αξίας γεφυριών

Table 3. Comparison of perceived age value of the bridges

Spearman's rho	Καρίτσας	Γοργιανάδων	Ξερολύκου	Μπαλτά
Συνολική ηλικιακή αξία	,169	,265(**)	-,093	-,342(**)
	,056	,002	,296	,000
Νοσταλγία	,028	,081	,169	-,258(**)
	,756	,361	,054	,003
Εγκατάλειψη	,155	,233(**)	-,210(*)	-,195(*)
	,077	,007	,016	,026
Φθορά	,116	,315(**)	-,160	-,277(**)
	,189	,000	,070	,001
Συντήρηση	,232(**)	,178(*)	-,091	-,329(**)
	,008	,042	,302	,000

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Στον πίνακα 4, διαφαίνεται ότι και τα τέσσερα γεφύρια γίνονται αντιληπτά ως ισάξια σε συνολική ιστορική αξία, αφού κανένα δεν διακρίνεται ιδιαίτερα γι' αυτήν. Όσον αφορά τις επιμέρους διαστάσεις, το γεφύρι της Καρίτσας φαίνεται να δίνει την εντύπωση ότι παράσχει ιδιαίτερες πληροφορίες σχετικά με τα υλικά δόμησης και τα τοπικά υλικά, για τον τρόπο χτισίματος, καθώς και για το ρόλο του στην εξυπηρέτηση κοινωνικών αναγκών, ιδίως μάλιστα σε τόσο πετρώδες και δυσχερές γεωγραφικό ανάγλυφο. Το γεφύρι των Γοργιανάδων δεν διακρίνεται για κανένα στοιχείο πληροφορίας σχετικής με το παρελθόν, αφού καλύπτεται πλήρως από βλάστηση. Πρόκειται για μια περίπτωση που η έντονη ηλικιακή αξία (κάλυψη με βλάστηση) δεν ευνοεί την ιστορική.

Το γεφύρι του Ξερολύκου δίνει μια ιδιαίτερη εντύπωση ότι κατατοπίζει τους επισκέπτες όσον αφορά τη λαϊκή αρχιτεκτονική χάρη στη σαφή εικόνα του. Συνδέεται επίσης στη συνείδηση των επισκεπτών με ιστορικά γεγονότα, καθώς έχει καταγραφεί αρκετά λεπτομερειακή ιστορία γύρω από τη χρήση του και την κατασκευή του. Στο γεφύρι του Μπαλτά φαίνονται να χάνονται οι πληροφορίες σχετικά με τεχνικά ή άλλα στοιχεία, λόγω της έντονης ενσωμάτωσής του στη σύγχρονη εποχή.

Πίνακας 4. Σύγκριση αντιλαμβανόμενης ιστορικής αξίας γεφυριών
Table 4. Comparison of perceived historical value of the bridges

Spearman's rho	Καρίτσας	Γοργιανάδων	Ξερολύκου	Μπαλτά
Συνολική ιστορική αξία	,155	-,098	,076	-,140
	,112	,316	,434	,151
Λαϊκή αρχιτεκτονική	,119	-,047	,184(*)	-,244(**)
	,171	,588	,032	,004
Υλικά δόμησης	,238(**)	-,041	,040	-,244(**)
	,005	,639	,642	,004
Τοπικά υλικά	,232(**)	-,057	,051	-,230(**)
	,007	,508	,560	,007
Τρόπος κατασκευής	,184(*)	-,092	,135	-,223(**)
	,033	,291	,119	,009
Κοινωνικές ανάγκες	,185(*)	-,058	,037	-,168
	,032	,501	,668	,052
Ιστορικά γεγονότα	,000	-,091	,207(*)	-,101
	1,000	,309	,019	,255

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

3.2 Τυπολογία μνημειακών αξιών

Στον πίνακα 5, παρατηρούμε ότι το γεφύρι της Καρίτσας εμφανίζει μια συνεκτική συνέργεια μεταξύ όλων σχεδόν των αξιών. Μόνο η ηλικιακή αξία φαίνεται να είναι ανεξάρτητη της χρηστικής. Η ιστορική αξία φαίνεται να ενισχύει όλες τις άλλες, ενώ η χρηστική φαίνεται να εξαρτάται εντονότερα από την αισθητική. Ο ιδιαίτερος αυτός ρόλος της αισθητικής αξίας γίνεται κατανοητός από τον ιδιόρρυθμο τρόπο, με τον οποίο ενώνει τις αντίπερα όχθες. Εύλογα μπορεί να αποδοθεί στους λόγους αυτούς ότι το γεφύρι προσλαμβάνεται από τους ερωτώμενους ως ένα πολύπλευρα αξιολογικό μνημείο.

Πίνακας 5. Τύπος μνημειακών αξιών στο γεφύρι Καρίτσας**Table 5.** Type of monumental values in the case of Karitsa bridge

Spearman's rho	Συνολική ηλικιακή αξία	Συνολική αισθητική αξία	Συνολική χρηστική αξία
Συνολική ιστορική αξία	,540(**)	,545(**)	,453(*)
	,002	,002	,014
Συνολική ηλικιακή αξία		,386(*)	,302
		,024	,078
Συνολική αισθητική αξία			,606(**)
			,000

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Σε αντίθεση με το γεφύρι της Καρίτσας (πίν. 5), το γεφύρι των Γοργιανάδων (πίν. 6) εμφανίζεται στη συνείδηση των ερωτώμενων ως μάλλον κατακερματισμένο από άποψη μνημειακών αξιών. Είναι εμφανές ότι οι μόνες έντονες αξίες που εμφανίζει είναι η αισθητική (η οποία ενισχύει την χρηστική) και η ιστορική. Για τον λόγο αυτό, η συνέργεια μνημειακών αξιών εμφανίζεται αναλόγως περιορισμένη. Αυτός ο κατακερματισμός του γεφυριού των Γοργιανάδων μπορεί να αποδοθεί στο ότι δεν βρίσκεται σε εντυπωσιακό σημείο, και, ιδίως σήμερα, φαίνεται σα να μην έχει λόγο ύπαρξης.

Πίνακας 6. Τύπος μνημειακών αξιών στο γεφύρι Γοργιανάδων**Table 6.** Type of monumental values in the case of Gorgianades bridge

Spearman's rho	Συνολική ηλικιακή αξία	Συνολική αισθητική αξία	Συνολική χρηστική αξία
Συνολική ιστορική αξία	,255	,838(**)	,394
	,251	,000	,070
Συνολική ηλικιακή αξία		,151	,214
		,452	,257
Συνολική αισθητική αξία			,429(*)
			,029

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Στον πίνακα 7, παρατηρούμε μια συνδρομή όλων των άλλων μνημειακών αξιών στην ενίσχυση της χρηστικής αξίας. Παράλληλα, η αισθητική φαίνεται να ενισχύεται από την ιστορική. Αυτή η παράλληλη συνδρομή όλων των αξιών υπέρ της χρηστικής στη συνείδηση των ερωτώμενων, μπορεί να γίνει κατανοητή από το γεγονός ότι φαίνεται ευσταθές, είναι διελεύσιμο, με ενδιαφέρουσα δομή και βρίσκεται παράλληλα σε αισθητικά εντυπωσιακό σημείο.

Πίνακας 7. Τύπος μνημειακών αξιών στο γεφύρι Ξερολύκου**Table 7.** Type of monumental values in the case of Xerolikos bridge

Spearman's rho	Συνολική ηλικιακή αξία	Συνολική αισθητική αξία	Συνολική χρηστική αξία
Συνολική ιστορική αξία	,251	,792(**)	,546(*)
	,260	,000	,010
Συνολική ηλικιακή αξία		,210	,452(*)
		,324	,023
Συνολική αισθητική αξία			,416(*)
			,049

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Τέλος, το γεφύρι του Μπαλτά (πίν. 8), παρά την απαξίωση της χρηστικής αξίας που εμφανίζει στην αντίληψη των ερωτώμενων, φαίνεται να έχει εκτεταμένη συνέργεια μεταξύ όλων των αξιών. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός ότι βρίσκεται κοντά σε σύγχρονη γέφυρα και υπερτονίζει έτσι το αίσθημα εγκατάλειψης (ηλικιακή αξία). Παράλληλα, βρίσκεται σε ιδιαίτερο γεωγραφικό σημείο (ένωση ποταμών) με αποτέλεσμα να ενισχύεται η αισθητική αξία του. Ταυτόχρονα, η ιστορική του αξία εντατικοποιείται από τη σύγκρισή του με τη σύγχρονη γέφυρα.

Πίνακας 8. Τύπος μνημειακών αξιών στο γεφύρι Μπαλτά

Table 8. Type of monumental values in the case of Mpaltas bridge

Spearman's rho	Συνολική ηλικιακή αξία	Συνολική αισθητική αξία	Συνολική χρηστική αξία
Συνολική ιστορική αξία	,421(*)	,692(**)	,590(**)
	,023	,000	,001
Συνολική ηλικιακή αξία		,444(**)	,395(*)
		,009	,021
Συνολική αισθητική αξία			,716(**)
			,000

** Επίπεδο σημαντικότητας 1%

* Επίπεδο σημαντικότητας 5%

Σύνοψη

Μεταξύ των διαφόρων πέτρινων παραδοσιακών γεφυριών δεν παρατηρείται σημαντική διαφορά στη συνολική χρηστική αξία τους (λειτουργία που μπορεί να προσελκύσει επισκέπτες κ.α. χρήστες). Διαφέρουν μόνο οι επιμέρους διαστάσεις της, πράγμα που μπορεί να εξηγηθεί βάσει της τοποθεσίας ή κατασκευαστικών παραμέτρων. Η αισθητική αξία τους (συγκινήσεις που προκαλούν) φαίνεται να διαφοροποιείται πάλι βάσει της τοποθεσίας και της κατάστασής τους, αλλά και της τυχόν σύνδεσης ή μη των γεφυριών με τη σύγχρονη τεχνική. Η ηλικιακή τους αξία (νοσταλγία, αίσθημα φθοράς ή εγκατάλειψης) συνδέεται με την κατάστασή τους και με τις σύγχρονες ή μη κατασκευαστικές τεχνικές. Ως προς την ιστορική αξία τους συνολικά (παροχή πληροφοριών για το παρελθόν) και τα τέσσερα γεφύρια φαίνονται να γίνονται αντιληπτά ως ισάξια. Όσον αφορά τις επιμέρους διαστάσεις της, δύναται να διακρίνεται ένα γεφύρι, λχ για τα υλικά και τον τρόπο κατασκευής, καθώς και για τον κοινωνικό του ρόλο. Η έντονη ηλικιακή αξία, όπως και η έντονη συντήρηση/ανακαίνιση δεν ευνοεί απαραίτητα την ιστορική αξία.

Οι τύποι (διακριτοί συνδυασμοί) συνέργειας ή μη μνημειακών αξιών που εμφανίστηκαν στα διάφορα γεφύρια, κυμαίνονται από πολύ συνεκτικές (όπως στο γεφύρι της Καρίτσας), που υποδηλώνει ενιαία σύλληψη της αξίας του γεφυριού ως μνημείου, έως κατακερματισμένη, όπως στο γεφύρι των Γοργιανάδων. Η συνεκτικότητα του τύπου ενός πέτρινα παραδοσιακού γεφυριού ως φορέα μνημειακών αξιών, και κατ' επέκταση ως μνημείου, φαίνεται να εξαρτάται από την τοποθεσία, την κατάσταση και κατασκευή, αλλά και από τη γενικότερη εικόνα του.

Βιβλιογραφία

Anania L., Badalà A., Barone G., Belfiore C.M., Calabrò C., et al. "The stones in monumental masonry buildings of the "Val di Noto" area: New data on the relationships between petrographic characters and physical– mechanical properties", *Construction and Building Materials* 33: 122-132, 2012

- Artursson M., Earle T. and Brown J., “The construction of monumental landscapes in low-density societies: New evidence from the Early Neolithic of Southern Scandinavia (4000–3300 BC) in comparative perspective (November 5, 2015)”, *Journal of Anthropological Archaeology*, Volume 41, March 2016, Pages 1-18, 2016
- Bakri A.F., Ibrahim N., Ahmad S.S., Zaman N.Q., “Valuing Built Cultural Heritage in a Malaysian Urban Context”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 170: 381-389, 2015
- Efe R., Soykan A., Cürebal İ., Sönmez S., “Kuyucak Monumental Cretan Maple (*Acer Sempervirens* L.) (Burhaniye - Balıkesir, Turkey)”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 120, 547-556, 2014
- Fernández G., Teixidó T., Peña J.A., Burillo F. and Claros J., “Using shallow geophysical methods to characterise the monumental building at the Segeda I site (Spain)”, *Journal of Archaeological Science: Reports* 2: 427-436, 2015
- Goula M. and Hasanagas N., “Exploring the Role of Monumental Values in the Mountainous Regional Development Using Traditional Bridges as an Illustration”, *Journal of Environmental and Social Sciences*, 3(1), 1-7, 2016
- Kaufmann D., “ ‘Pushing the limits of understanding’: the discourse on primitivism in German Kulturwissenschaften, 1880-1930”, *Stud Hist Philos Sci* 39: 434-443, 2008
- Lignola G.P. and Manfredi G., “A combination of NDT methods for the restoration of monumental façades: The case study of Monte di Pietà (Naples, Italy)”, *Journal of Cultural Heritage* 11: 360-364, 2010
- Matsumoto M., “Reflection as transformation: mirror-image structure on Maya monumental texts as a visual metaphor for ritual participation”, *Estudios de Cultura Maya* 41: 93-128, 2013
- Pascual M.L.V.Á., Carbó M.T.D. and Carbó A.D., “Characterization of Maya Blue pigment in pre-classic and classic monumental architecture of the ancient pre-Columbian city of Calakmul (Campeche, Mexico)”, *Journal of Cultural Heritage* 12: 140-148, 2011
- Pieraccini M., Dei D., Betti M., Bartoli G., Tucci G., et al., “Dynamic identification of historic masonry towers through an expeditious and no-contact approach: Application to the “Torre del Mangia” in Siena (Italy)”, *Journal of Cultural Heritage* 15: 275-282, 2014
- Riegl A., “The Modern Cult of Monuments: Its Character and Its Origin [1903]”, *Oppositions* 25, 21-51, 1982
- Salman A.B., Howari F.M., El-Sankary M.M., Wali A.M. and Saleh M.M., “Environmental impact and natural hazards on Kharga Oasis monumental sites, Western Desert of Egypt”, *Journal of African Earth Sciences* 58: 341- 353, 2010
- Silva L. and Lea J., “Rural tourism and national identity building in contemporary Europe: Evidence from Portugal”, *Journal of Rural Studies* 38: 109-119, 2015
- Tomao A., Secondi L., Corona P., Giuliarelli D., Quatrini V., et al., “Can composite indices explain multidimensionality of tree risk assessment? A case study in an historical monumental complex”, *Urban Forestry & Urban Greening*, 14: 456-465, 2015
- Whitney B.S., Dickau R., Mayle F.E., Soto J.D. and Iriarte J., “Pre-Columbian landscape impact and agriculture in the Monumental Mound region of the Llanos de Moxos, lowland Bolivia”, *Quaternary Research*, Volume 80, Issue 2, September 2013, 207-217, 2013
- Zvietcovich F., Castaneda B. and Perucchio R., “3D solid model updating of complex ancient monumental structures based on local geometrical meshes”, *Digital Applications in Archaeology and Cultural Heritage* 2: 12-27, 2015

Studying the role of the monumental values in the development of mountainous regions The case of traditional bridges

M. Goula, Teaching Staff, Centre of Environmental Education, Makrinitisa-Magnisia, Greece
N. Hasanagas, Forest Scientist-Sociologist, Head of Forest Office of Pertouli,
University Forest Administration, Greece

Abstract

Aim of this research is the analysis of traditional bridges as monuments and of their monumental values, which may function as tools for the economic and cultural development of mountainous areas. Riegl' s model of monumental values has been applied: a) historical value (information about the past), b) age value (nostalgia), c) aesthetic values (emotions), and d) usage value (attracting tourists etc).

In 2015 135 standardized questionnaires have been answered by school teaching staff (judgment sample) during educative excursion to four traditional bridges of Evritania, Central Greece (Baltas, Gorgianades, karitsa, Xerolikos). Bivariate test Spearman has been applied on the whole sample as well as after moderating effect. After comparison between bridges, no significant difference has been observed in usage value (only its partial dimensions seem to differ depending the place and their construction/ technical parameters). The aesthetic value seems to depend on the place and the modern or not construction technique. The four bridges seem to be equal in total age values. The age value does not necessarily enhance the historical value. The types (distinct combinations) of monumental values synergy in each bridge vary from quite cohesive (meaning total and single perception of a bridge as a valuable monument to quite fragmented. The cohesiveness seems to depend on the place, the situation (maintenance), the construction as well as on the general impression of a bridge.

Key-words: traditional stone bridges, monumental values, development, culture, usage, typology.